

Bill den förskräcklige eller opposition som förhållningssätt

Kanhända blev Nalle Lufs och Bill den förskräcklige läkare i vuxen ålder. Jon Ahlberg tycker sig se drag hos sin barnoms hjältar som skulle ha gjort dem till bra läkare.

»Regler är regler» och »domar'n dömer» är uttryck med vilka vi vill lära barn och ungdomar att i idrottens värld respektera, följa och upprätthålla överenskomna regler. Säkert väntar sig föräldrar och lärare att barnet skall ta med sig denna lärdom i livets alla skeden. Så var det i alla fall då jag var barn på 50-talet.

Att reglerna i skolan och för fritiden då var hårdare och tillämpades mer konsekvent än idag verkar uppenbart för mig, även om jag inser att perspektivbytet från barn till vuxen och själv förälder påverkar bedömningen. Regelbrott sanktionerades men egentligen inte särskilt hårt; dagens gymnasister skulle väl skratta åt en hemanmärkning, ett på den tiden vanligt och fruktat straff.

Den största skillnaden mellan då och nu ligger i att dagens regler är satta med utgångspunkt i gemensamma mål eller visioner (demokrati, jämställdhet, frihet och sådant) och därför inbjuder till diskussion och ifrågasättande.

Äkta hjältar kämpade mot auktoriteter

På 50-talet var regler givna av auktoriteter som inte accepterade att bli utsatta för kritik eller ifrågasättande. Det förekom naturligtvis i alla fall, men inte öppet och mest genom att i det fördolda bryta mot förbud: palla äpplen, spela boll på förbjudna platser, trimma mopeder, tjuvröka och en massa annat bus. Auktoriteterna och konventionerna utmanades mer genom handling än med ord. Men orden behövdes också, och ef-

Författare

JON AHLBERG
kirurg, verksamhetschef, kirurgiska kliniken, S:t Görans sjukhus, Stockholm.

tersom de inte fick uttalas av oss fick andra tala för oss.

Det fanns några äkta hjältar, som aldrig gav upp utan ständigt fortsatte att bekämpa korkade auktoriteter, konventioner och regler eller med andra ord vuxna. Dessa hjältar fanns i böckerna.

Modig och utmanande, skarpsynt och klok

Min första stora hjälte var Nalle Lufs, som är huvudperson i tre böcker av Gösta Knutsson (1908–1973). Nalle Lufs tycks vara bortglömd idag. Mina egna böcker är försvunna sedan länge. Det exemplar som jag nu lånat på biblioteket var senast utlånat för tolv år sedan.

Nalle Lufs-böckerna är betydligt bättre än de om den triste Pelle Svanslös. Pelle är ju i grunden en konventionell anpassling, som saknar både svans och stake. Nalle Lufs däremot är modig och utmanande. Han kan kanske uppfattas som en kopia av Nalle Puh i det att

han har en mycket liten hjärna och älskar honung men Nalle Lufs är faktiskt en riktig björn från skogarna utanför Bastuträsk. Hans livsöde är ovanligt genom att han lever bland människor och kan tala. Han kan faktiskt också virka, men bara rakt fram, och därför virkar han tömmar – fast han inte har någon häst. Genom en lycklig slump hamnar han i staden Lillbacka, där han får många vänner. Viktigast är hunden Skrutten och flickan Lotta, som har tagit hand om honom efter att hans mamma försvunnit.

Levnadsregler för ett liv bland människor

Det är inte lätt för en björn att leva bland människor. Lotta hjälper honom genom att sätta upp levnadsregler. På ett plakat skriver hon med gröna färgkriter vad Nalle Lufs alltid skall göra.

På ett annat plakat skriver hon med röda bokstäver vad Nalle Lufs aldrig får göra.

»När Nalle Lufs senare på kvällen gått och lagt sig på sin gula schäslong, märkte Lotta att han låg och talade för sig själv. Hon gläntade på dörren och lyssnade och hörde hur han mumlade:

– Torka mormor om fötterna morgon och kväll och aldrig låsa in honung. Torka mormor om fötterna morgon och kväll och aldrig låsa in honung. Torka mormor om fötterna ...» Nalle Lufs metod att slippa lyda är dumhet, trots att han uppenbarligen är både skarpsynt och klok. Han liknar en annan hjälte, som jag fann mycket senare: Soldaten Svejk.

Klipsk och djärv revoltör

En betydligt klipskare och djärvare revoltör var den evigt 11-åriga Bill Brown, skildrad i ett dussintal böcker av Richmal Crompton (R C Lamburn, 1890–1969). Vid en omläsning idag upplevs böckerna föråldrade både språkligt och till innehåll, men Bill lever än. Han gör alltid uppror mot allt och alla utom det egna gänget, som han lockar med sig på det ena äventyret mer fantastiskt än det andra. Att de misslyckas beror föralldel inte bara på sabotage från vuxna och deras regler och lagar, också naturlagarna sätter hinder i vägen – en 11-åring kunde inte bli först på månen, i varje fall inte 1950 (»Bill den djärve»). Men det är framför allt regler och konventioner som Bill reage-

rar mot och bekämpar. Han gör det i handling och inte i ord. I den ganska omfattande dialogen kommenteras personer och händelser på ett konkret och jordnära sätt. Endast vid något enstaka tillfälle uttrycker Bill allmänna, mer övergripande synpunkter på omvärlden: »Det är för äckligt, sa Bill bittert. Det här ska kallas ett fritt land! Det är så man kan skratta när man hör folk säga att vi lever i ett fritt land.» Det gällde en förbjuden genväg över ett gårde.

»Jag tror jag är ett år, sa Nalle Lufs. Kanske inte riktigt. Men nästan ett år på det andra.» Den första Nalle Lufs-boken kom ut 1949, så han borde nu vara i 50-årsåldern. Bill Browns ålder är svårare att bestämma. Han var 11 år 1922, då den första boken (»Just William») kom ut. Han fortsatte att vara 11 till långt in på 50-talet och kan alltså idag vara allt från 40 till 86.

Nalle Lufs intellektuell nog att bli kirurg

Nalle Lufs prövade på polisyrket, men var uppenbarligen inte särskilt lämplig. Med sin omtänksamma och humanistiska läggning kan det ju tänkas att han såg sin framtid i vården. Han kan ha haft svårt att få tillräckligt bra betyg för att komma in på läkarutbildningen, kanske inte så mycket beroende på intellektuella brister som avsaknad av inställsamhet.

Om han nu ändå lyckades bli läkare skulle väl en del tycka att han borde bli kirurg – det finns en utbredd fördom om kirurgers intelligensnivå. Enligt min uppfattning skulle Lufs intellektuella nivå vara ett handikapp inom alla (nåja, nästan alla) specialiteter. Hans chans skulle väl ligga i ett avancemang till verksamhetschef. Ledaregenskaperna är det inget fel på – han lyckas få med sig de flesta i sin omgivning på vilka dumheter som helst.

Den oppositionelle Bill lämplig som forskare

Bill, med sin inriktning på äventyrliga projekt, kan ha blivit forskare eller möjligen sjukvårdspolitiker – nej, absolut inte politiker. Läkare? Det är inte helt omöjligt, men man får då hoppas att hans rätta ålder är över 65. Jag tror Bill med sin oppositionella läggning skulle haft svårt i yrket idag. Han skulle säkert varit kollegialt uppskattad precis som han var i sitt gäng. Med hans öppna och omedelbara sätt hade nog patientkontakten blivit utmärkt. Hans klipska sinnelag hade varit till hjälp i yrkesutövningen.

Men vad hade Bill tyckt om vårdplaner och vårdkedjor? Hur hade Bill reagerat inför utlåtanden från konsensuskonferenser, state of the art-dokument från MFR och Socialstyrelsen, SBU-rapporter, riksdatabaser och nationella kvalitetsregister och mycket annat? Dum var han inte. Han hade säkert insett att landets skarpaste hjärnor på detta sätt gemensamt försökte förbättra vården och öka chansen för patienter att tillfriskna eller åtminstone inte skadas av vårdinsatser. På ett intellektuellt plan hade han nog solidariserat sig med dessa insatser, men hade han trivts i rollen av att vara en kugge i ett maskineri? Hade han gjort som de (MFR, SoS, SBU m fl) säger?

Regelsamlingarna, för det är vad det är, är skrivna utifrån ett makroperspektiv, som gör att den enskilde läkaren kanske inte känner igen den verklighet som beskrivs. Läkaren uppfattar helt enkelt inte dokumenten som relevanta för sin värld. De blir inte begripliga, och doktorn kan inta en Nalle Lufs-attityd.

Reglerna kan å andra sidan te sig självklara, vilket är särskilt tydligt beträffande state of the art-dokument. De kan då upplevas som konserverande av etablerade metoder och de auktoriteter som en gång tog fram dem. Därför kan de utmana till framtagande av egna djärva projekt, som kanske inte alltid uppfyller vetenskapliga krav – Bill-attityden.

Kanske finns det djupt inne i själen hos många läkare en oförstående Nalle Lufs eller en oppositionell Bill Brown. Är det därför vi läkare inte gör som de säger? •